

vání barbarských rysů větší nehledě na dosah rozlivu zahálčivé krve.

Žádná systematictější data, jež by se týkala speciálně otázky přežívání či eliminace starých rysů v populaci moderních společností, však k dispozici nejsou. Zde zaujaté stanovisko nelze proto opřít o nic konkrétnějšího a hmatatelnějšího, než je zběžný přehled faktů každodenního života, které jsou dostupné každému pozorovateli. Takový výčet bude pravděpodobně vždy působit poněkud všedně a suchopárně, přesto je ale nezbytný pro úplnost argumentace, i když půjde jen o skromný náčrt. Pro následující kapitoly, které přinášejí dílčí výčet takovýchto faktů, si tudíž dovolujeme žádat o trochu shovívavosti.

10. MODERNÍ PŘEŽITKY ZDATNOSTI

Zahálčivá třída žije spíše vedle produktivní společnosti než v ní a její vztah k výrobě má spíše peněžní než produktivní povahu. Bránu do této třídy otevírá schopnost v peněžní oblasti — schopnost nabývat majetek, nikoli schopnost užitečně pracovat. Lidský materiál tvořící zahálčivou třídu je tak neustále proséván a přebírán. Základem této selekce je způsobnost k majetkové soutěži. Způsob života zahálčivé třídy je však velkým dílem dědic-tvím z minulosti a jeho součástí je hodně návyků a ideálů z ranějšího barbarského období. Tento archaický, barbar-ský způsob života se v poněkud modifikované formě vnu-cuje také nižším vrstvám společnosti. Sám také v podobě konvencí selektivně a výchovně ovlivňuje utváření lidské-ho materiálu, a to hlavně směrem ke konzervaci rysů, ná-vyků a ideálů, které pocházejí z raného barbarství — z vě-ku hrdinské zdatnosti a kořistnictví.

Bezprostředním a jednoznačným výrazem staré lidské přirozenosti, příznačné pro člověka z kořistnického obdo-bí, je bojechtivost. Tam, kde je kořistnická aktivita aktivi-tou kolektivní, se tomuto sklonu většinou říká válečnický duch a později se pak nazývá patriotismem. Tvrzení, že v zemích civilizované Evropy oplývá dědičná zahálčivá tří-da válečnickým duchem více než střední třídy, není snad třeba nějak zvlášť dokazovat. Sama zahálčivá třída tento rozdíl s pýchou vnímá jako jednu ze svých důležitých cha-rakteristik, jako otázku cti, a nepochybně k tomu má dob-ré důvody. Válka je úctyhodné zaměstnání a zdatnost na bitevním poli se těší obrovské úctě a obdivu v očích pře-vážné většiny lidí. Tento obdiv zdatnosti na bojišti je pak sám nejlepším dokladem kořistnického založení člověka,

který jej cítí. Nadšení bojem a kořistnický temperament o němž toto nadšení jasně vypovídá, se v největší míře vyskytují u vyšších tříd, zejména u dědičné zahálčivé třídy. A co víc, dalším váženým zaměstnáním horní třídy je vláda, která je z hlediska původu a vývojové náplně také kořistnickou aktivitou.

Jedinou třídou, která by se mohla s dědičnou zahálčivou třídou přit o tu čest být už svým založením tradičně spojována s agresivitou, jsou delikventi z nízkých vrstev. V normálně klidných dobách je většina příslušníků produktivních tříd vůči válečnictví poměrně apatická. Žijí-li tito prostí lidé, představující účinnou sílu produktivní společnosti, v klidu a míru, pocítují k boji, s výjimkou obranného, nechuť a odpor, a vlastně i na provokace, které by je měly přimět zaujmout obranný postoj, reagují s liknavým zpožděním. O civilizovanějších zemích, přesněji řečeno o hospodářsky rozvinutějších společnostech, lze tvrdit, že bojovný duch jejich lidu zakrněl. To ale neznamená, že by se v produktivních třídách nenašlo dost jednotlivců, v nichž se bojovný duch příčinnivě hlásí ke slovu. A nechceme tím ani říci, že v prostých lidech není možno pod vlivem nějaké zvlášť silné provokace na čas zažehnout jiskru bojovného nadšení. Něco podobného vidíme dnes v nejedné evropské zemi, a dokonce i v Americe. Avšak s výjimkou takových období přechodného vzrušení a s výjimkou lidí obdařených archaickým kořistnickým založením, ať již jsou příslušníky vrstev vyšších nebo nižších, je netečnost mas každé moderní civilizované společnosti v tomto směru snad až tak velká, že jiná válka než proti aktuální invazi je v podstatě nemožná. Návyky a schopnosti většiny lidí je vedou k rozvíjení aktivity jinými, méně křiklavými směry.

Tento třídní rozdíl v povahovém založení je možná zčásti dán rozdílem v dědičnosti získaných rysů v jednotlivých třídách, ale do jisté míry bude podle všeho také souviset s rozdílem v etnickém původu. Rozdílnost třídních povah je v zemích, jejichž obyvatelstvo je po etnické stránce rela-

tivně homogenní, o poznání menší než v zemích, kde existují větší rozdíly mezi etnickou skladbou jednotlivých společenských tříd. V této souvislosti lze poznamenat, že v zemích zmíněných na druhém místě vykazují noví lidé v zahálčivé třídě obecně méně bojovného ducha než reprezentanti starých aristokratických rodů. Tito „nově přichozí“ se teprve poměrně nedávno vynořili z moře obyčejné populace a za svůj vzestup vděčí vlastnostem a sklonům, jež nelze nazvat zdatností ve starém smyslu slova.

Výrazem těžké pohotovosti k boji je vedle válečnictví jako takového instituce souboje, a souboj je zvyklostí zahálčivé třídy. Souboj je v podstatě více méně uváženým uchýlením se k boji jakožto konečnému rozhodnutí názorového sporu. V civilizovaných zemích se jako normální jev vyskytuje pouze tam, kde existuje dědičná zahálčivá třída, a to téměř výhradně mezi jejími příslušníky. Výjimky představují 1. armádní a námořní důstojníci — kteří sami většinou bývají příslušníky zahálčivé třídy, přičemž jsou speciálně vychováváni a cvičeni ke kořistnickému způsobu uvážování — a 2. zločinci z nižších tříd — kterým je vlastní podobná kořistnická dispozice a návyky buď v důsledku dědičnosti, nebo výchovy, anebo obojího. K ranám jakožto univerzálnímu řešení názorových neshod se uchylují jedině urozený gentleman a sprostý hulvát. Prostý člověk se zpravidla bije jen tehdy, utlumí-li v něm přílišné okamžité podráždění nebo alkoholické opojení složitější normální způsoby reakce na provokující podněty. V takových situacích se vrhá zpět k jednodušším, méně diferencovaným formám prosazení vlastního názoru, tj. dočasně a mimoděk se vrací ke starému myšlenkovému automatismu.

Ze souboje jako způsobu konečného urovnání sporů a řešení důležitých otázek přednosti se postupně stává povinný, v podstatě bezdůvodný soukromý střet jako společenská povinnost, chce-li člověk obhájit svou čest a dobrou pověst. Dokonalým příkladem této podoby souboje je bizarní bojovné rytířství, přezívající mezi německými stu-

denty. V nižší, nepravé zahálčivé třídě zločinců existuje ve všech zemích podobná, i když ne tak formální společenská povinnost, již musí dostát každý neurvalec, chce-li ostatním dokázat, že je chlap. Podobný obyčej se pak šíří všemi společenskými vrstvami mezi hochy. Hoši většinou naprosto přesně vědí, kde oni sami i jejich druhové v té které chvíli stojí na žebříčku schopnosti se bit. Nárok na dobrou pověst mezi chlapci si nemůže činit žádný hoch, který se na výzvu nechce nebo nemůže bit.

Vše se to týká především chlapců nad jistou, byť ne přesně stanovitelnou úrovní zralosti. Povaha menšího dítěte, které je ještě úzkostlivě opatrováno a je zvyklé se na každém kroku svého každodenního života dožadovat matky, většinou tomuto popisu neodpovídá. V ranějším období projevuje dítě méně bojovnosti a menší sklon k odporu. Přechod od této mírumilovné povahy ke kořistnickému — a v krajních případech skutečně zlovolnému — darebáctví chlapce je povlovný a v různých případech dosahuje různé míry úplnosti a pokrývá různou škálu schopností a sklonů. V počátečních fázích svého vývoje se dítě, ať už chlapec nebo děvče, prosazuje méně iniciativně a agresivně a netihne tolik k oddělování sebe sama a svých zájmů od skupiny, jež představuje jeho domov; projevuje větší citlivost na pokárání, ostýchavost a bojácnost a také potřebu přátelského lidského kontaktu. Ve většině případů přejde tato raná povaha — postupným, ale dosti rychlým procesem opouštění dětských rysů — v klukovskou povahu v pravém slova smyslu, i když se najdou i takové případy, kdy se kořistnické charakteristiky u chlapce neprojevují buď vůbec, anebo nanejvýš pouze v malé, nenápadné míře.

U dívek je přechod ke kořistnické fázi jen zřídka završen v takové míře jako u hochů a v poměrně velkém počtu případů v podstatě vůbec neproběhne. Přechod od dětství k mladosti a zralosti je potom postupným a nepřerušovaným procesem přesunování zájmu od dětských cílů a sklónů k cílům, rolím a vztahům panujícím ve světě dospě-

lých. U děvčat se kořistnické vývojové mezidobí nevyskytuje s takovou obecností a tam, kde se dostaví, nevyznačuje se tak výraznými kořistnickými rysy a snahou vydělit se.

U chlapců je kořistnické období zpravidla dosti výrazné a zabere jistý čas, ale většinou skončí (pakliže skončí) s dosažením dospělosti. Na tomto místě je však třeba uvést jednu velmi důležitou výhradu. Rozhodně nejsou vzácné případy, kdy se přechod od chlapecké povahy k „dospělé“ povaze neuskuteční anebo proběhne pouze částečně. „Dospělou“ povahou zde přitom máme na mysli charakter průměrného reprezentanta těch dospělých účastníků života v moderní industriální společnosti, kteří mají jistou užitečnost pro pospolitý život, a které je proto možno uznat za faktický průměr průmyslové společnosti.

Etnická skladba populace evropských zemí se různí. V některých zemích se dokonce i v nižších třídách vyskytuje velký podíl lidí světlovlasého dolichocefalního typu s neklidnou letorou, kdežto v jiných tento etnický typ nacházíme hlavně mezi příslušníky dědičně zahálčivé třídy. Zdá se, že u chlapců z pracujících tříd v těchto posledně zmíněných zemích se s bojechtivostí setkáváme v menší míře než u chlapců z horních tříd nebo ze zemí prvního typu.

Kdyby po zevrubném zkoumání této záležitosti vyšlo najevo, že tento náš závěr ohledně povahy chlapců z pracujících tříd odpovídá skutečnosti, znovu by to potvrdilo názor, že bojovné založení je do značné míry rasovou charakteristikou — že k povaze dominantního, pro vyšší třídy v evropských zemích charakteristického světlovlasého dolichocefalního typu patří ve větším stupni než k povaze podřízených typů převládajících v nižších třídách, které podle všeho tvoří hlavní část populace těchto zemí.

Mohlo by se zdát, že analýza chlapecké povahy se významněji nedotýká otázky, jakou měrou zdatnosti jsou obdařeny jednotlivé společenské třídy. Přinejmenším je nám ale užitečná tím, že ukazuje na souvislost impulzivní boje-

chtivosti s temperamentem staršího typu, než je ten, kterým se vyznačuje průměrný dospělý příslušník pracujících tříd. V tomto ohledu, stejně jako v řadě dalších, dítě ve zkratce a ve zmenšeném měřítku opakuje ranější fáze vývoje dospělého člověka. Podle tohoto pojetí je třeba chlapeckou zálibu v hrdinských činech a snahu vydělit své zájmy ze zájmů skupiny chápat jako přechodný atavistický návrat k lidské povaze, která byla normální v rané barbarské kultuře — kořistnické kultuře v užším slova smyslu. V tomto směru se tak jako i v řadě jiných věcí charakter příslušníka zahálčivé třídy a charakter zločince vyznačují přetrváním rysů, které jsou normální v dětství a jinošství — a normální či obvyklé v raných fázích vývoje kultury —, do dospělého života. Pokud není možno vysvětlit rozdíl výhradně na základě fundamentálního rozdílu mezi stabilními etnickými typy, jsou charakteristiky odlišující drzého zločince a korektního zahálčivého gentlemana od zbytku společnosti do jisté míry známkami předčasně ukončeného duševního vývoje. Vypovídají o nezralosti ve srovnání s úrovní vývoje, již dosahuje průměrný dospělý člověk žijící v moderní průmyslové společnosti. Záhy vyjde najevo, že chlapecká povaha těchto reprezentantů nejvyšší a nejnižší společenské vrstvy se neprojevuje pouze sklonem k dravému hrdinství a k vydělování, ale také jinými archaickými rysy.

Snad aby nebylo pochyb o základní nezralosti bojovného temperamentu, mezeru mezi obdobím legitimního chlapectví a dobou dospělého mužství navíc přemostuje sice bezúčelné a hravé, nicméně v podstatě systematické a do detailů rozvedené narušování klidu, jemuž mimo jiné na školách s oblibou holdují o něco starší chlapci. Toto rušení pořádku je ve většině případů omezeno na období dospívání a jeho frekvence a prudkost slábne spolu s tím, jak mladík postupně přechází do dospělého života. V tom tyto výtržnosti v hrubých rysech v životě jedince reprodukuji přechod skupiny od kořistnického k poklidnějšímu způsobu života. V dosti značném počtu případů je duševní vývoj

ukončen dříve, než jedinec vyjde z této puerilní fáze — bojovná povaha mu potom zůstává na celý život. Ti, kteří po duševní stránce dospějí v muže, tedy zpravidla procházejí přechodným archaickým stadiem, jež odpovídá trvalé duševní úrovni agresivních, sportovních mužů. Různí jedinci v tomto ohledu pochopitelně dosahují různého stupně duševní zralosti a střízlivosti a ti, kteří nedosáhnou ani průměrné úrovně, jsou v moderní průmyslové společnosti jakousi sedlinou hrubého, primitivního lidství, kontrastním pozadím selektivního procesu adaptace, který napomáhá zvyšovat produktivní výkonnost a plnost života celku společnosti.

Předčasně ukončený duševní vývoj se nemusí projevovat pouze přímou účastí dospělých na mladických výlezech divokosti. Vypovídají o něm také nepřímé projevy, kdy dospělí takovéto výtržnosti u mladších podporují a navádějí je k nim. Tím dále přispívají k utváření divokých návyků, které mohou přetrvat i v pozdějším životě dospívající generace a bránit v pohybu směrem k mírumilovnějšímu, konstruktivnějšímu charakteru společnosti. Je-li člověku s takovýmto sklonem k projevům agresivity svěreno usměrňování návyků dospívajících členů společnosti, může působit významným konzervujícím vlivem a napomoci k návratu k barbarské zdatnosti. Příkladem z poslední doby je výchovné působení řady duchovních a jiných pilířů společnosti na „chlapecké brigády“ a podobné pseudovojské organizace. Totéž platí i o povzbuzování k vytváření „ducha školy“, pěstování atletiky apod. na našich vyšších vzdělávacích institucích.

Všechny tyto projevy kořistnického založení lze zařadit pod hlavičku „hrdinský výkon“. Dilem jde o prosté, bezděčné výrazy dravé soupeřivosti, dilem o aktivity úmyslně vyhledávané ve snaze získat od druhých uznání za zdatnost a neohroženost. Stejným charakterem se vyznačují všechny zábavy a vyrazení pod širým nebem, od rohování, býčích zápasů, atletiky, přes honitbu, rybaření a jachtink, až po hry zručnosti, a to i takové, v nichž destruktivní fy-

zická výkonnost není zvlášť nápadným prvkem. Tyto činnosti v sobě obsahují celou škálu aspektů — od boje s nepřítelem, přes obratnost k úskočnosti a lstivosti —, které od sebe nikdy nelze striktně oddělit. Člověk jim propadá díky archaické duševní konstituci, pro niž je příznačný poměrně silný kořistnický sklon k soupeření. Silný sklon k dobrodružným činům a působení škod je obzvlášť patrný v aktivitách, které hovorový jazyk nazývá sportem.

O kratochvilných, sportovních činnostech platí snad ve větší míře než o ostatních, již zmiňovaných projevech kořistnické soupeřivosti — nebo jde přinejmenším o věc u nich evidentnější —, že povaha, která k nim lidi přivádí, je svou podstatou povahou chlapeckou. Nadšení takovými aktivitami je tudíž do značné míry známkou předčasné ukončeného morálního vývoje. Typicky klukovské založení člověka provozujícího tyto aktivity se ukáže v jasném světle, zaměříme-li pozornost na jejich významnou neodmyslitelnou složku — předstírání „jako by“. Stejná složka je součástí her a výkonů, k nimž obvykle inklinují děti, zvláště chlapci. Předstírání neprostopuje všechny sportovní činnosti stejně, ale jistá jeho dávka je znát v každé z nich. Ve sportovních aktivitách v pravém slova smyslu a v zápase apod. je očividně přítomno ve vyšším stupni než v promyšlenějších a sedavějších hrách, ve kterých se spíše uplatňuje zručnost, i když toto pravidlo nebude zdaleka platit všeobecně. Například je zajímavé, že dokonce i muži zcela střizlivých, neafektovaných způsobů jsou schopni, vydají-li se na hon, vláčet s sebou nadbytek zbraní a všelijakou postradatelnou výstroj, jen aby na svou obrazotvornost zapůsobili dojem vážnosti svého počínání. Lovci také při provozování své chrabré aktivity rádi chodí teatrálním skákovým krokem a přehnaně si počínají jak při kradmém plížení, tak při prudkém útoku. Taktéž v atletických sportech je téměř bez výjimky přítomna řádná dávka patetického, chvástavého fanfarónství a zjevné mystifikace — rysů charakteristických pro teatrální povahu těchto činností. V tom všem jsou pozůstatky klukov-

ského předstírání samozřejmě s dostatek patrné. I hantýrka zápasníků je mimochodem z velké části tvořena přehnaně krvelačnými výrazy vypůjčenými z vojenského slovníku. S výjimkou činností, u kterých je speciální hantýrka nezbytným prostředkem tajného dorozumívání, je třeba v žargonu pojmím se k jisté aktivitě vidět spíše důkaz toho, že ve skutečnosti jde o aktivitu „naoko“.

Další zvláštností, již se sportovní činnosti odlišují od souboje a podobných způsobů narušování pořádku, je to, že lidem tyto činnosti provozujícím se vedle boječtivosti a dravé touhy po hrdinském výkonu zhusta připisují také jiné motivy. Ty budou ve většině případů pravděpodobně hrát pouze malou — pakliže vůbec nějakou — roli, nicméně sama skutečnost, že se záliba ve sportech hojně vysvětluje jinými důvody, naznačuje, že někdy přece jenom budou jako vedlejší pohnutky zastoupeny. Sportovní lovci a rybáři mají ve zvyku zdůvodňovat svou oblíbenou kratochvíli láskou k přírodě, potřebou rekreace, zábavy apod. Tyto pohnutky jsou nepochybně často přítomny a představují část atraktivnosti tohoto sportovního vyžití, nemožnou ale být pohnutkami hlavními. Tyto údajné potřeby by se daly snadněji a plněji uspokojit bez průvodního systematického usilování o život tvorů, kteří představují důležitou součást oné „přírody“, již náš přítel myslivosti tolik miluje. Nejnápadnějším dojmem z aktivity tohoto milovníka přírody je ve skutečnosti snaha dovést přírodu do chronicky dezolátního stavu vybíjením všeho živého v jeho dosahu.

Pro jeho tvrzení, že za stávajících zvyklostí je jeho potřeba rekreace a kontaktu s přírodou nejlépe uspokojována tak, jak to dělá on, však přece jen nalezneme jisté opodstatnění. V minulosti zavedl normativní příklad kořistnické zahálčivé třídy určitá kritéria dobrého vychování, která následní reprezentanti této třídy svědomitě zakonzervovali ve svých zvycích. Tato kritéria takovému člověku neumožňují bez ztráty na účtyhodnosti hledat styk s přírodou jinými cestami. Jelikož sportovní činnost je účty-

hodnou činností, již nám kořistnická kultura předala jakožto nejvyšší formu každodenní zahálky, postupně se stala jedinou formou venkovní aktivity, která je v plném souladu s dobrými způsoby. K bezprostředním motivům vedoucím lidi k honitbě a rybolovu tedy může patřit potřeba rekreace a pobytu ve volné přírodě. Vzdálenějším důvodem, který znamená nutnost tyto potřeby naplňovat prostřednictvím systematického zabíjení, je stará zvyková norma, již nelze přestoupit bez újmy na sebeuště a dobré pověsti.

S jinými druhy sportovního vyžití je tomu podobně. Nejlepším příkladem jsou atletické zápasy. I zde samozřejmě funguje zvyková norma určující, jaké podoby aktivity, pohybu a rekreace vyhovují zásadám úctyhodného života. Náruživí provozovatelé a obdivovatelé atletických sportů prohlašují, že jim tyto aktivity poskytují nejlepší dostupný způsob zdravého odpočinku a „tělesné kultury“, a panující konvence je v tomto přesvědčení utvrzuje. Zásady dobrého tónu vylučují ze životního stylu zahálčivé třídy veškerou aktivitu, kterou nelze počítat k okázalé zahálce. Následně je díky své normativnosti vylučují také z dobrého způsobu života ostatních členů společnosti. Zároveň ale platí, že bezúčelná tělesná námaha je nudná a působí nesnesitelně nepříjemně. Jak již bylo uvedeno v jiné souvislosti, v takovém případě se hledá východisko v nějaké formě činnosti, která poskytuje přijatelnou záminku v nějakém účelu a vůbec nevádí, jde-li o účel pouze naoko předstíraný. Sporty vyhovují jak požadavku zásadní zbytečnosti, tak požadavku efektní hry na účel. Kromě toho poskytují široký prostor k soupeření, což jejich atraktivitu ještě zvyšuje. Má-li činnost odpovídat představám o slušnosti a patričnosti platným v zahálčivé třídě, musí dostát zásadě okázalého plýtvání; na druhé straně, má-li se činnost udržet jako závedený, třebas jen dílčí výraz života, musí splňovat druhově lidský požadavek užitečnosti ve vztahu k nějakému objektivnímu cíli. Zatímco zásady panující v zahálčivé třídě požadují naprostou celkovou zby-

tečnost, pracovní instinkt volá po účelném jednání. V zahálčivé třídě platná pravidla náležitosti působí pomalu a díky selektivní eliminaci všech zásadně užitečných a účelných způsobů jednání z uznávaného životního stylu postupně pronikají všemi směry; instinkt odporující zbytečnosti práce působí prudce a okamžitě a přechodně ho lze uspokojit bezprostředním, prvoplánovým účelem. Zneklidňuje a odrazuje pouze tehdy, je-li výsledná bezúčelnost určitého způsobu jednání pochopena v rámci celkového reflektujícího vědomí jako prvek zcela cizí normálně účelnému běhu životního procesu.

Myšlenkové návyky člověka tvoří organický celek, který nutně tlhne k cílům užitečným pro lidský život. Každý pokus asimilovat do tohoto organického celku coby jeden z životních cílů systematické plýtvání a bezúčelnost okamžitě vyvolává odpor. Tomuto odporu se však dá vyhnout, je-li možno omezit pozornost na nejbližší automaticky přijímaný účel — cvičení obratnosti nebo soupeření. Sporty — honitba, rybolov, atletické zápasy atd. — skýtají možnost uplatnit obratnost, dravou soupeřivost a mazanost, jež jsou příznačnými charakteristikami kořistnického života. Pokud člověk příliš nepřemýšlí a nechápe dlouhodobější směr svého jednání — pokud se jeho život opírá pouze o prvoplánové impulzivní jednání —, potom bude bezprostřední, automaticky přijímaná účelnost sportování, účelnost v podobě vyjádření převahy, do určité míry uspokojovat jeho pracovní instinkt. Obzvlášť to bude platit u člověka, jehož hlavními pohnutkami k jednání jsou bezmyšlenkovité soupeřivé sklony kořistnické povahy. Zásady patričnosti a náležitosti mu navíc sportovní aktivity doporučují jako výraz z pekuniárního hlediska nenapadnutelného způsobu života. Jednotlivé činnosti si drží svou pozici tradičního, obvyklého způsobu chvályhodné rekreace právě díky tomu, že vyhovují jak požadavku celkové zbytečnosti, tak požadavku bezprostřední účelnosti. Vzhledem k tomu, že jiné formy rekreace a pohybu jsou pro lidi dobrých způsobů a vytříbeného jmnocitu morál-

ně nepřipustné, jsou sportovní činnosti za stávajících okolností nejlepším dostupným způsobem rekreace.

Příslušníci úctyhodné společnosti, kteří jsou stoupenci atletických zápasů, však většinou tento svůj postoj před sebou i jinými obhajují tím, že tyto hry jsou neocenitelným prostředkem rozvoje člověka. Zlepšují nejenom tělesnou soustavu závodníka, ale — jak se obvykle vzápětí dodává — upevňují také mužného ducha, ať už je člověk přímým účastníkem nebo divákem. Jakmile se vyskytne otázka užitečnosti atletických her, snad každého z naší společnosti nejdříve napadne hra v kopanou, neboť právě tato forma atletického soutěžení stojí dnes v centru pozornosti jak těch, kdo plédují za hry coby prostředek fyzické a morální záchrany, tak lidí zastávajících názor přesně opačný. Tento typický atletický sport nám díky tomu může posloužit jako příklad k objasnění vlivu atletiky na rozvoj sportovcovy charakteru a tělesné schránky. Kdosi řekl — a nikoli nepřipadně —, že vztah fotbalu k pěstování těla je stejný jako vztah býčích zápasů k pěstování dobytka. Má-li být materiál ve hře užitečný, je třeba ho neúnavně pěstovat a vychovávat. Zvířecí, stejně jako lidský materiál proto prochází pečlivou selekcí a cvičením, aby se zajistily a zvýraznily určité schopnosti a sklony, které jsou charakteristické pro neochočené, divoké tvory a které při jejich domestikaci zakrňují. To ale neznamená, že v obou případech je výsledkem celková, důsledná obnova divokého či barbarského psychického založení a těla. Takový postup vede spíše k jednostrannému návratu k barbarství či k *ferae natura* — k obnovení a zdůraznění těch pro divoké tvory příznačných rysů, které se uplatňují při ničení a pustošení, bez odpovídajícího rozvoje sklonů a schopností, které jsou s to napomoci sebezáchově jedince a plnosti jeho života v divokém prostředí. Produktem takového pěstění pro užitečnost v kopané je neobvyklá dravost a úskočnost. Jde o obnovu raného barbarského temperamentu při současném potlačení těch jeho složek, které

jsou z hlediska společenských a ekonomických požadavků kladnými rysy divokého charakteru.

Fyzická síla, k níž vede výchova k atletickým zápasům — může-li být síla výsledkem výchovy —, je prospěšná jak pro jedince, tak pro skupinu, neboť — za jinak stejných podmínek — přispívá k ekonomické užitečnosti. Psychické vlastnosti odpovídající atletickým sportům jsou však podobně ekonomicky výhodné jen pro jedince a kontrastují se zájmy společnosti. To platí v každé společnosti, v jejíž populaci jsou tyto rysy do jisté míry přítomny. Moderní konkurence je z velké části procesem sebezpotvrzování na základě těchto kořistnických povahových rysů. V sofistikované podobě, v níž vstupují do moderního, mírového soutěžení, jsou tyto rysy pro civilizovaného člověka do určité míry téměř životní nezbytností. Ale i když jsou nezbytné pro soutěžícího jedince, pro společnost přímou užitečnost nemají. Pokud jde o užitečnost jedince z hlediska pospolitého života, zdatnost v soupeření je užitečná maximálně pouze nepřímo. Dravost a úskočnost jsou společnosti k ničemu, s výjimkou jejich využití v nepřátelských akcích proti jiným zemím. Také jedinci jsou užitečné jenom díky tomu, že tytéž vlastnosti se tak hojně a aktivně vyskytují v lidském prostředí, ve kterém je člověku dáno žít. Každý, kdo do konkurenčního zápasu vstupuje bez náležité výbavy v podobě těchto vlastností, je v podobné nevhodě jako bezrohý vůl ve stádu rohatého dobytka.

Mít a rozvíjet kořistnické charakterové rysy může být samozřejmě žádoucí také z jiných než ekonomických důvodů. Celkem běžná je i estetická záliba v barbarských sklonech nebo jejich upřednostňování z etického hlediska, a uvedené rysy takovým estetickým a etickým požadavkům vyhovují tak dobře, že jejich užitečnost v těchto dvou směrech pravděpodobně vyvažuje veškerou jejich ekonomickou neupotřebitelnost. Tato otázka však nesouvisí s naším přednostním zájmem. Proto se zde nebudeme zabývat ani celkovou vhodností či prospěšností sportovní

činnosti, ani její hodnotou v žádném jiném než ekonomickém ohledu.

Sportovní život produkuje specifický typ muže, který má v obecných představách řadu obdivuhodných charakteristik. Mezi ně patří například to, čemu se v hovorovém jazyce poněkud nepřesně říká sebedůvěra a kamarádství. Z jiného úhlu pohledu lze tyto vlastnosti nazvat agresivností a přichylností ke klanu. Tyto mužné vlastnosti jsou obecně schvalovány a obdivovány — a také pokládány za vlastnosti „pravého muže“ — ze stejného důvodu, z jakého jsou užitečné pro jedince. Členové společnosti, a zvláště příslušníci té společenské třídy, která udává tón v otázkách vkusu, jsou zkrátka tímto druhem sklonů obdařeni měrou dostatečně velkou na to, aby dali jejich absenci u jiných pocitů jako nedostatek a jejich přítomnost v mimořádně vysokém stupni aby se cítila jako atribut něčeho nadobytějšího kladného a vynikajícího. U většiny příslušníků moderní společnosti rysy kořistnického člověka rozhodně nezakrněly. Jsou zde a jakýkoli apel na city, v nichž nacházejí svůj výraz, je může kdykoli vytáhnout na ostré světlo — pokud tento apel nenarazí na specifické aktivity, které představují sféru našich obvyklých činností a celkový okruh našich každodenních zájmů. Většina obyvatel každé průmyslové společnosti je od těchto — ekonomicky vzato — nevhodných sklonů osvobozena pouze v tom smyslu, že u ní díky částečnému a přechodnému nepoužívání sklouzly do pozadí mezi podvědomé motivy. U různých lidí dřímají s různým stupněm potence k agresivnímu usměrnění jednání a myšlenek, připraveny pohotově reagovat na podnět, jehož intenzita se vymkne všednímu normálu. Mohutně se prosazují všude tam, kde každodenní sféru zájmů a citů člověka uzurpátorsky nezabrala činnost cizí kořistnické kultury. To je případ častý v rámci zahálčivé třídy a u těch částí obyvatelstva, z nichž se rekrutují její souputníci. To vysvětluje, proč lidé nově přichozí do zahálčivé třídy tak snadno nacházejí zálibení ve sportech, jakož i rychlý rozvoj sportů a sportovního citění

v každé průmyslové společnosti, v níž došlo k akumulaci bohatství dostatečně velké na to, aby značnou část populace osvobodila od práce.

K doložení toho, že kořistnické pohnutky se nevyskytují ve všech třídách stejnou měrou, nechť nám poslouží jednoduchý a dobře známý fakt. Zvyk nosit vycházkovou hůl nám může připadat — budeme-li se naň dívat jednoduše jako na znak moderního života — v nejlepším případě jako triviální detail. V souvislosti s otázkou, již se zde věnujeme, má však tento zvyk přece jenom jistý význam. Nejvíce se rozmohl mezi příslušníky vlastní zahálčivé třídy, sportujícími lidmi a příslušníky galerky. S těmito skupinami se vycházková hůl v obecných představách pojí nejčastěji. Dále bychom k nim snad mohli přidat muže v peněžních zaměstnáních. Vycházkovou hůl nenosívá většina lidí zaměstnaných ve výrobě a mimochodem lze uvést, že ženy hůlku používají pouze jako pomůcku při tělesné ochablosti nebo slabosti, což představuje použití jiného druhu. Tento zvyk je samozřejmě do velké míry otázkou společenské praxe, avšak základem této společenské praxe jsou sklony třídy, která společenskou praxi udává tón. Vycházková hůl hlásá, že ruce, v nichž se nachází, se věnují něčemu jinému než užitečné činnosti, a tudíž je užitečná jako doklad zahálky. Je ale také zbraní a jako taková dobře uspokojuje určitou potřebu barbarského člověka. Mít v ruce tak hmatatelný a primitivní prostředek k útoku je velmi povzbudivé a utěšivé pro každého, kdo byl obdařen alespoň průměrnou dávkou dravosti.

Povaha jazyka nám znemožňuje vyhnout se zdánlivým náznakům odsudku postojů, sklonů a projevů, jimiž se zde zabýváme. Nám však zde nejde ani o odsudek, ani o chválu některého ze stadií vývoje lidského charakteru a způsobu života. K různým prvkům běžné lidské povahy přistupujeme z hlediska ekonomické teorie a rozebírané rysy poměříme a klasifikujeme vzhledem k jejich bezprostřednímu ekonomickému vlivu a významu pro usnadnění života skupiny. To znamená, že tyto jevy zde chápeme

me z ekonomického hlediska a hodnotíme na základě toho, zda napomáhají nebo brání dokonalejšímu přizpůsobení lidské skupiny prostředí a instituční struktury, již si žádá aktuální ekonomická situace skupiny a její bezprostřední budoucnost. Z tohoto hlediska jsou rysy, jež nám odkázala kořistnická kultura, méně užitečné než jiné. Avšak ani v tomto kontextu nesmíme zapomínat, že různé agresivita a tvrdošijnost kořistnického člověka jsou dědicstvím nemalé hodnoty. Ekonomickou hodnotu — s jistým ohledem také společenskou hodnotu v užším smyslu slova — těchto postojů a sklonů se snažíme posoudit, aniž bychom zpochybňovali jejich hodnotu v jiných směrech. Budou-li přežitky primitivnějšího typu mužnosti postaveny do kontrastu s všední, jednotvárnou prostředností dnešního průmyslového způsobu života a posouzeny podle platných mravních norem, a zejména pak podle norem estetických a poetických, pak mohou mít hodnotu zcela jinou, než jakou jim zde připisujeme. Jelikož se však nic z tohoto naší problematiky netýká, není vhodné se k těmto otázkám na tomto místě vyjadřovat. Jediné, nač můžeme v této souvislosti upozornit, je, že nesmíme připustit, aby tyto jiné, s naší problematikou nesouvisející normy dokonalosti ovlivnily naše ekonomické hodnocení kořistnických rysů lidského charakteru a aktivit, které podporují jejich rozvoj. To se týká jak osob, které aktivně sportují, tak těch, jejichž veškerá sportovní činnost spočívá v pouhém zainteresovaném přihlížení. Co zde říkáme o tíhnutí ke sportu, bude platit také v rozmanitých úvahaх — jež přijdou na řadu posléze — o tom, čemu se v hovorové řeči říká náboženský život.

V posledním odstavci jsme se mimochodem zmínili o tom, že každodenní řeč lze stěží využít k rozboru této kategorie schopností a aktivit bez implikace nesouhlasu nebo obhajoby. Tato skutečnost je důležitá tím, že vypovídá o obvyklém postoji nezainteresovaného prostého člověka vůči sklonům, které se projevují ve sportech a v hrdinských výkonech obecně. A toto místo je snad docela vhod-

né k tomu, abychom se zamysleli nad omluvným podtónem, který se táhne celou obsáhlou rozpravou na obranu či k chvále atletických sportů, stejně jako jiných aktivit převážně kořistnického charakteru. Stejně apologetické rozpoložení lze přinejmenším poslední dobou pozorovat u propagátorů většiny dalších institucí, které nám odkázala barbarská etapa života. K archaickým institucím, u nichž se pociťuje potřeba omluvy, mimo jiné patří celý stávající systém distribuce bohatství spolu s následným třídním statusovým rozdělením; všechny nebo téměř všechny podoby spotřeby spadající do kategorie okázalého plýtvání; postavení žen v rámci patriarchálního systému a řada charakteristik tradičních věr a nábožných praktik, zvláště obecně srozumitelných vyjádření víry a naivních chápání přijímaných praktik. Co bude v této souvislosti řečeno o apologetickém postoji zaujímaném při vychvalování sportů a sportovního charakteru, se tudíž při odpovídající změně terminologie týká také apologetiky nabízených ve prospěch těchto dalších, souvisejících částí našeho společenského dědictví.

Obhájcí sportovních činností se k tomu sice většinou nepřiznávají, ale i ve způsobu jejich projevu lze vnímat přítomnost jakéhosi neurčitěho pocitu, že tyto aktivity pod širým nebem a také celá škála kořistnických pudů a myšlenkových návyků, z nichž vyrůstá sportovní charakter, nejsou tak docela v souladu se zdravým rozumem. „Většina vrahů má velmi špatnou povahu.“ V tomto aforismu je kořistnické založení a výchovné účinky jeho otevřeného vyjadřování a uplatňování hodnoceno z hlediska moralisty. Vypovídá o názoru strážlivě uvažujících, zralých lidí na užitečnost kořistnického založení pro pospolitý život. Má se za to, že taková presumpce a záporné mínění se týká každé aktivity, která předpokládá kořistnické zaměření a rozvoj kořistnických návyků, a že břemeno důkazu leží na těch, kdo chtějí rehabilitovat kořistnickou povahu a obhajují praktiky, které ji upevňují. Ve společnosti lze si ce najít velké pochopení pro uvedené zábavy a kratochví-

konkrétní jednotlivosti stojí na nejnovějším platném soupisu náležitých způsobů, obecně uznávané zásady patřičnosti sankcionované zahálčivou třídou jednoznačně říkají, že soupeření a plýtvání jsou dobré a jejich protiklady dobrou pověst poškozují. V potměnělém světle, jež dopadá do dolních pater společnosti, je těžší se vyznat v jednotlivých detailech předepsaného kodexu, a obecné, základní zásady patřičnosti se zde proto uplatňují poněkud neuváženě, bez ohledu na pravou míru jejich působnosti a bez znalosti všech schválených výjimek.

Záliba v atletických sportech — nejenom v podobě přímého praktikování, ale také v podobě obdivu a morální podpory — je víceméně jasnou charakteristikou zahálčivé třídy a rysem, který tato třída sdílí s galerkou z nižších vrstev a vůbec se všemi atavistickými živly bez ohledu na třídní příslušnost, u nichž převládají kořistnické sklony. Jen málo lidí ze západních civilizovaných zemí postrádá kořistnický instinkt do té míry, že ve sledování atletických sportů a her nenacházejí žádné rozptýlení, přesto se ale u většiny příslušníků produktivních tříd inklinace ke sportům neuplatňuje tak silně, aby dala vzniknout tomu, co bychom mohli docela dobře nazvat sportovním návykem. Pro tyto třídy jsou sporty spíše příležitostnou kratochvílí než podstatným a seriózním životním rysem. Proto nelze o většině obyčejných lidí tvrdit, že pěstují a rozvíjejí sportovní sklony. Záliba ve sportech sice průměrnému příslušníkovi produktivních tříd není cizí a vlastně se vyskytuje u pozoruhodně vysokého počtu prostých lidí, přesto má ale u nich povahu jakési reminiscence, která je docela zábavná jako příležitostný zájem, nikoli povahu životního, trvalého zájmu, který je dominantním faktorem v utváření organického komplexu myšlenkových návyků, jehož je součástí.

Tak, jak se dnes tento sklon projevuje ve sportovním životě, nepůsobí dojem nějak zvlášť významného ekonomického faktoru. Sám o sobě nemá ve svých přímých důsledcích velký vliv na produktivitu nebo spotřebu daného

jedince. Významným faktorem je rozšíření a rozvoj tohoto typu lidské přirozenosti, jehož je tento sklon charakteristickým rysem. Právě tento faktor ovlivňuje ekonomický život skupiny a podepisuje se jak na tempu ekonomického rozvoje, tak na povaze výsledků, k nimž tento rozvoj dospívá. Tak či onak, každá míra ovládnutí obecně rozšířených myšlenkových návyků tímto charakterovým typem musí významně — ať už pozitivně, nebo negativně — ovlivňovat rozsah, směr vývoje, normy a ideály pospolitého hospodářského života, stejně jako míru přizpůsobení pospolitého života prostředí.

Podobně tomu bude i s dalšími rysy, z nichž se skládá barbarský charakter. Z ekonomického hlediska lze tyto další barbarské rysy chápat jako průvodní varianty kořistnického povahového založení, jehož projevem je zdatnost. Většinou nejsou primárně ekonomického charakteru a ani nemají velký přímý ekonomický vliv. Ukazují na to, jakému stavu ekonomického vývoje je člověk, jemuž jsou vlastní, přizpůsoben. Proto jsou důležité coby vnější měřítko míry přizpůsobenosti povahy, jejíž jsou součástí, ekonomickým požadavkům dneška. Jistou důležitost ale mají také díky tomu, že představují sklony, které samy o sobě buď zvyšují, nebo snižují ekonomickou užitečnost jednotlivých lidí.

V životě barbara se zdatnost projevuje ve dvou hlavních směrech — v síle a lsti. Tyto dvě podoby projevu jsou v různém stupni přítomny také v moderním válčení, v peněžních povoláních a ve sportech a hrách. Ve sportech i v oněch vážnějších formách soupeření se obě dvě rozvíjejí a upevňují. Neodmyslitelnými součástmi her, války i lovu jsou taktika a obratnost, které ve všech těchto lidských aktivitách postupně přerůstají v lstivost a úskočnost. Úskoky, podvody a zavražďování mají mezi metodami a procedurami atletických zápasů a her své zaručené místo. Používání sudích a rozhodčích a do drobných detailů rozvedená pravidla vypočítávající dovolené lsti a taktické úskoky a určující jejich meze jsou dostatečným do-

kladem toho, že podvodné a úskočné manévry nejsou ve snaze o zdolání protivníka jevem toliko nahodilým. Provozování sportovních činností musí z podstaty věci přispívat k plnějšmu rozvoji sklonu podvádět a čím běžnější je ve společnosti kořistnický temperament, který lidi ponouká ke sportům, tím běžnější budou u jednotlivců i skupin také nekalé machinace a bezohledné přezírání zájmů jiných. Podvodné jednání je výrazem sobeckého, k jiným bezohledného založení, ať už se k němu člověk uchyluje pod jakoukoli zástěrkou a s jakýmkoli zákonným nebo zvykovým oprávněním. U ekonomické hodnoty tohoto důležitého rysu sportovního charakteru není třeba se dlouho zdržovat.

V této souvislosti stojí za zmínku, že nejnápadnějším rysem fyziognomie, již se vyznačují atleti a jiní sportovci, je krajní lstivost. Nadání a hrdinské skutky Odysseovy si nezadají s talentem a výkony Achillovými, ať již jde o to, že jsou základem i kořením hry, nebo o lesk, který dávají lstivému sportovci v očích jeho druhů. Pantomima lstivosti je většinou prvním krokem v připodobnění se profesionálnímu sportovci, jež chlapec podstupuje po imatrikulaci na renomovanou školu, ať už se jedná o školu střední nebo vyšší. A lstivému výrazu jako dekorativnímu rysu se nikdy nepřestalo dostávat zaujaté pozornosti lidí, jejichž vážným zájmem jsou atletické hry, závody a jiná utkání podobně soupeřivé povahy. Jako další ukazatel jejich duchovní spřízněnosti lze uvést, že také příslušníci kriminální galerky zpravidla v nápadné míře vykazují tuto fyziognomii lstivosti a že ji zhusta přehánějí stejně teatrálně jako mladí uchazeči o sportovní trofeje. U mladých aspirantů na špatnou pověst je to mimochodem nejčitelnější známka toho, čemu se lidově říká „nenapravitelnost“.

Lze poznamenat, že lstivý člověk nemá pro společnost žádnou ekonomickou hodnotu, pokud právě nepotřebuje této jeho schopnosti využít ve sporech s jinými společnostmi. Jeho působení nepodporuje život druhu. Ve svém přímém ekonomickém vlivu je toto působení přinejlepším

konverzí ekonomické podstaty pospolitosti k vývoji cizímu pospolitému životnímu procesu — na způsob toho, čemu medicína říká benigní nádor s jistou tendencí překročit onu nejistou hranici, která dělí benigní růst od maligního.

Tyto dva barbarské rysy, dravost a lstivost, vytvářející kořistnický temperament či psychický základ, jsou výrazy přísně sobeckého založení. Oba jsou velmi užitečné pro osobní prospěch člověka toužícího po úspěchu v soutěži se svými rivaly. Oba také mají vysokou estetickou hodnotu. Oba rozvíjí peněžní kultura. Z hlediska pospolitého života ale není k ničemu ani jeden z nich.